

Editorial

Algunes dites populars expressen de manera molt sintètica tota una proposta d'acció política. Així, la dita africana que postula la necessitat de tot un poble per a educar un infant, resumeix, almenys, quatre grans idees relatives al paper de l'escola. La primera, que per formar algú cal acumular capital social i cultural en un lloc determinat. La segona, que l'educació és quelcom més que instrucció especialitzada. També ho és l'experiència quotidiana, viscuda com a formació complementària, és a dir, la vida mateixa, que facilita les experiències com ara l'observació, la imitació, la identificació amb altres models de vida, l'apropiació del llenguatge, etc. La tercera, que s'aprèn a partir de l'experiència localitzada, situada contextualment en una comunitat. Finalment, remarca el valor de la vertebració horitzontal de la formació en la comunitat. En síntesi, la dita anterior ens augura que l'Escola no ho pot tot.

Té sentit extrapolar aquesta dita en allò que fa la nostra experiència? De fet, el model d'escola que tenim contradiu les hipòtesis anteriors i defensa precisament les inverses. La primera d'aquestes és que el capital cultural que aporta el centre educatiu supleix el capital cultural i social d'una comunitat. La segona, que la instrucció impartida i la formació aportada separada de l'entorn pot superar amb escreix la realitat comunitària d'origen dels nois i noies. La tercera, que les aportacions i experiències d'aprenentatge pròpiament escolars poden suplir la necessitat de contextualitzar aquells en l'experiència vital dels individus. Per últim, considera que els centres educatius i les seves activitats s'han de vertebrar de manera vertical i aïllada amb l'Administració educativa al capdavant, com a reguladora. Aquestes hipòtesis han fonamentat l'Escola en els estats moderns i la darrera ho ha fet també en els estats centralitzats. El cas és que aquestes hipòtesis han permès sostreure moltes persones de les condicions limitadores dels seus entorns i, en aquest sentit, han esdevingut una garantia per a l'èxit històric de l'escolarització. Contraposat, doncs, al model anterior, el missatge d'aquest és que l'Escola sí que ho pot fer.

Amb tot, però, l'èxit esmentat ha tingut i té com a contrapartida costos importants. En el decurs dels últims quaranta anys, més d'un terç de la població escolaritzada no acabava el període escolar obligatori o bé no es graduava en el temps establert. El 2015, tot i que les xifres són menors, a casa nostra eren del 18,9 %, amb un 8 % encara per sobre del de la zona euro. Això, sense oblidar que molts estudiants que estan escolaritzats sostenen que l'escola els avorreix en les seves propostes formatives i que «aprendre» els interessa poc.

És difícil argumentar què avala millor cada grup d'hipòtesis i què és més valuós, si parar atenció en els èxits del model que tenim o fer-ho en els dèficits. Per avançar una mica en la comprensió de quines són les millors hipòtesis, avui pot ser d'interès reflexionar sobre com se situa l'Escola en l'actualitat i quina pot ser la seva funció civicoformadora i quina orientació cal que domini en les seves pràctiques. Per aquest propòsit, pot ser d'interès allò que formula John Rawls en la seva *Teoria de la justícia*. El filòsof argumenta que un dels cinc tipus de béns primaris que posseeixen les persones és el de les bases socials del respecte a un mateix, un principi essencial perquè els ciutadans —en les circumstàncies normals de la vida humana en una

societat democràtica— «tinguin un autèntic sentit de la seva vàlua personal i siguin capaços de desenvolupar i exercir les seves potestats morals i prosseguir els seus fins i objectius amb confiança en si mateixos» (1990, p. 52-53). Aquest hauria de ser un principi fonamental a consolidar en les etapes formatives dels més joves.

L'actual context històric demana, entre altres aspectes, una institució al servei d'una societat postindustrial (Drucker), en la qual predominen els serveis (74 %) i on no tenir la formació bàsica acreditada significa la marginació laboral i social, en una època en què el risc d'exclusió social s'incrementa (26 %, el 2014, IDESCAT); en què la informació externa a l'escola —disponible arreu i tothora— l'ha sobrepassat, tot modificant-ne radicalment un dels punts estratègics. Allò més valuós avui no és la informació, sinó les eines i recursos per saber elaborar coneixement, per expressar-se, per saber prendre decisions, per observar, per a «apoderar-se» com a persona formada. És a dir, aprendre de manera diferent de les formes convencionals fins fa relativament poc. Un segon punt estratègic que s'ha alterat és el de la relativa homogeneïtzació dels infants. On hi havia homogeneïtat avui hi ha diversitat. Atendre de manera eficient i efectiva el cent per cent de la població requereix enfocaments diferents —en organització, en recursos i pràctiques— dels de l'estandardització. I aquests canvis estratègics no s'esdevenen només per imperatiu eticoprofessional, sinó per la necessitat i el dret de tots els individus de gaudir d'uns mínims formatius vitals que els proporcionin dignitat, així com —si fem cas dels indicadors socials— de la sostenibilitat mateixa de la cohesió social.

Llavors, la pregunta és si l'Escola pot esdevenir una resposta adequada als nous reptes, tal com la tenim configurada: amb recursos propis i limitats, organitzada a partir de cèl·lules de la comunitat educativa, desvinculades orgànicament del propi entorn, sense vertebració amb el potencial de recursos disponibles en el territori, sense el suport addicional d'altres professionals i del coneixement localitzat i amb un currículum dens i regulat verticalment. Sembla, doncs, que, des d'aquesta altra mirada, els referents que hi ha al darrere de la dita africana adquireixen una nova perspectiva i actualitat. No és sobre l'escola sinó en la seva organització política on cal posar l'accent.

Els entorns locals i els territoris no són rics o pobres en estímuls educatius, per si mateixos. Avui sabem que tan important o més que els mateixos recursos són la seva organització i la forma com es posen a disposició de les necessitats formatives de les persones. Un entorn potencialment ric, però deficientment organitzat i amb les respectives agències poc articulades entre si, és un entorn limitat o pobre, des del punt de vista de l'usuari. En aquest sentit, les normes reguladores que faciliten un rumb col·laboratiu entre agències i agents públics esdevenen un fet distintiu de valor positiu. I aquí és on té un paper clau el factor polític.

En els entorns locals hi ha molts recursos i materials, personals, culturals i de capital sociocultural disponibles, ja sigui com a base del treball dels mateixos infants o com a suport a la professionalitat docent. El treball en xarxa permet superar l'aïllament de les comunitats escolars. La *infoesfera* permet diversificar i estimular els aprenentatges i proposar noves oportunitats educatives. En resum, avui els entorns locals i territorials

de les escoles són plens de recursos i d'oportunitats, els quals podrien col·laborar en la formació reglada per tal de cooperar en trobar les millors respostes formatives eficaces a la complexitat de les demandes de la nova societat.

Ara bé, no és fàcil passar d'un model a un altre, ja que són necessàries diverses condicions i d'ordre diferent. Entre aquestes condicions, fan falta evidències que aquesta és una línia d'acció positiva. Precisament, en aquest número de la REVISTA CATALANA DE PEDAGOGIA (RCP) s'ha volgut obrir la mirada cap a experiències orientades envers aquest sentit i proposar-ne una reflexió, a partir de les evidències descrites en els textos recollits.

En el primer dels articles de la secció «Monogràfic» dedicat a «Escola i Territori», a partir d'experiències i de literatura precedent, Jordi Collet proposa debatre entorn d'un procés de municipalització de l'educació formal. La proposta organitzativa busca construir un govern d'allò educatiu proper amb el propòsit de donar una resposta innovadora i des de la proximitat a sis dels majors reptes escolars actuals: l'organització de les etapes educatives; la tria d'escola, la zonificació i la segregació escolar; les transicions educatives; la descontextualització del saber escolar: les representacions tradicionals com a fre per a les innovacions, i la identitat docent.

L'article de Maribel García proposa una col·laboració —necessària— entre els centres escolars i els agents socioeducatius del territori, per a la millora de l'èxit educatiu i la reducció de l'abandonament escolar prematur. A partir del marc que dibuixa, reflexiona i fa reflexionar sobre els beneficis detectats en el seguiment de dues experiències d'èxit en instituts de dues localitats del Vallès, emmarcades en aquell tipus de col·laboració.

La col·laboració de Calderón, Gustems i Buset analitza els processos creatius així com els beneficis personals i socials que mostren diversos projectes que es duen a terme en diversos àmbits (presons, museus, centres culturals, aire lliure, etc.) tot abraçant diverses expressions artístiques (música, teatre, pintura, circ, etc.). Tots aquests projectes desenvolupats en l'Àrea Metropolitana de Barcelona mostren les possibles directrius a seguir en la construcció de nous espais educatius que ajudin a l'escola a ampliar els seus àmbits d'acció.

El text de Roser Boix situa els lectors en el marc d'un projecte internacional que pretén identificar en escoles rurals franceses, espanyoles i portugueses aquelles característiques dels diferents contextos (socioculturals, institucionals i territorials), que són factors d'influència en el rendiment dels alumnes que assisteixen a aquestes escoles. De manera més específica s'intenta esbrinar, entre altres aspectes, la visió que té l'alumnat al seu rendiment, les expectatives respecte del seu futur professional, les activitats extraescolars que porten a terme i la seva visió sobre el territori en el qual viuen.

Montserrat Solé, en el seu text, analitza les ZER i el debat que té lloc en el si del Secretariat d'Escola Rural de Catalunya (SERC) respecte d'aquelles i el nou sentit que haurien d'assolir. Aprofita per a fer un breu recorregut històric per l'estat de les ZER.

En la secció «Experiències» sobre «Escola i territori» es recull un treball signat per Sílvia Camps i Salvador Avià, en què es descriu un projecte realitzat en Xarxa local que treballa el canvi d'actituds de l'alumnat de dotze a catorze anys amb baixes perspectives d'èxit mitjançant un programa integral que millora les competències personals i emocionals tot usant estris innovadors. La segona experiència recollida és de l'escola Proa. La Rosa Ollé hi descriu el treball de camp dut a terme pels estudiants, amb col·laboració amb els pares, on els barris de Barcelona esdevenen la matèria primera pel seu coneixement del que és un barri, una ciutat i la complexitat de vida i producció que s'hi dona.

En la secció «Miscel·lània», hi aporten les seves reflexions Marina Tomás i José Luís Muñoz, argumentant sobre alguns dels canvis que serien necessaris de fer en l'educació a Catalunya, segons les propostes examinades i debatudes en el procés de treball dut a terme. Joan Mallart, per la seva banda, recorda la importància de l'orientació humanista de l'acció didàctica, tot conclouent la necessitat d'aquest enfocament per a un bon clima d'aula i convivència en els espais d'aprenentatge. Laura Domingo, en sintonia amb el tema monogràfic, revisa, per primera vegada des de l'any 2005, la formació de mestres en la temàtica de l'escola rural i el paper d'aquesta en el desenvolupament formatiu local. Tenir una «visió global sobre la temàtica pot suposar un punt de partida per a fer propostes de millora a cada universitat i seguir treballant conjuntament amb les diferents iniciatives existents», afirma l'autora.

En l'apartat de «Ressenyes bibliogràfiques», s'hi trobarà la valoració de Juli Palou sobre el llibre *Apunts d'un aprenent de mestre greument jubilat*, de Jaume Cela, així com una presentació, a càrrec de Carme Rider, d'*Els meus records*, les memòries de l'historiador de l'educació catalana Jordi Monés i Pujol Busquets. Finalment, Carme Amorós aixeca acta dels esdeveniments de la Societat Catalana de Pedagogia i deixa bona nota de les diverses aportacions que hi han sorgit. Entre aquestes aportacions, hi destaquen les reflexions del Seminari d'Hivern dedicat a les ciències socials, amb aportacions sobre els seus continguts i el rol formatiu que tenen i haurien de tenir pel que fa a incrementar la consciència i la responsabilització dels ciutadans respecte de la complexitat dels entorns locals on viuen i es desenvolupen i la seva relació amb el món global. Aquestes aportacions, a més del seu propi interès intrínsec, contribueixen a enriquir el debat al qual s'ha dedicat el monogràfic d'aquest número de la RCP.

Joan Rué i Domingo

Director de la REVISTA CATALANA DE PEDAGOGIA